

FİLM VE TELEVİZYON (UZGÖRÜM) YOLUYLA BİLGİ VE EĞİTİM

Dietrich BERWANGER

Çeviren :
Ass. Esra HEPER

Ne film, ne de televizyon (uzgörüm) dünya çapındaki yaygınlık ve ekonomik büyüklüğünü, halka bilgi ve eğitim sağlama yeteneğine borçlu değildir. Doğdular ve büyüdüler, çünkü herhangi bir başka ortamdan daha çok ve daha ucuz eğlence sunabilme olanakları vardı. Film ve televizyondan (uzgörümünden) bilgi ve eğitim aracı olarak sözeden -burada olduğu gibi- herhangi biri bunu unutursa halkı kazanmadan yitirecektir. Halkın, bilgi ve eğitim sağlayan önemli izlencelerin, önemsiz bir ışık gösterisi kadar teknik yönden kusursuz ve biçim olarak çekici olmasını isteme hakkı vardır. Eğer halk sıkılıp, televizyonlarının (uzgörümünün) düğmesini kapatırsa, bu halkın değil, film ve televizyon (uzgörüm) yapımcılarının hatasıdır.

1. BİÇİMSEL OLMAYAN EĞİTİM

«Biçimsel olmayan eğitim», içerik ve sunuş açısından, halk için yalnızca genel bir bilgi vermekten ötededir, ancak okul ve üni-

(*) Mass Media Manual, Low-cost Film and TV Production in Developing Countries, Information and Education Through Film and Television, 1976, s.54-62.

versite düzenlerinin özgül (karakteristik) kalıplarına (pattern) uygun biçimde örgütlenmemiştir. Yetişkinlerin eğitimindeki birçok izlenim bu sınıfa girer. Kural olarak «biçimsel eğitim» öğrenim sonucunda çoğunlukça tanınan bir belge kazanma olasılığı verirken, bu koşul «biçimsel olmayan eğitim» de yoktur.

«Biçimsel olmayan eğitim»ün önemli bir ölçütü -buradan da anlaşılacağı gibi- genel bir bilgi aracısı olarak hizmetten çok, uygulanması için kesin yönlere sağlanmasını zorunlu kılması ve öğrencilerin davranışlarında uygulamalı değişiklikler amaçlanmasıdır. Çocuk bakımı, sağlıklı beslenme, bedensel sağlık bilgisi kursları ile yeni yöntemlerle tarımsal üretim, sendika örgütlenmesi ve yakın çevrenin öz yardım (self-help) tasarımları (projeleri) kurslarında bu böyledir.

Bu eğitimin «biçimsel olmaması» izleyici açısından çok az da olsa bir örgütlenme olmadan gerçekleşmesi anlamına gelmez. Televizyon (uzgörüm) alıcısının önünde yalnız oturan bir izleyicinin, eğer izlenim (program) öncesinde veya sonradan başka biriyle izlenim (program) içeriğiyle ilgili konuşma olanağı yoksa; onun vereceklerinden yararlanma açısından olumsuz bir durumdadır.

«Biçimsel olmayan eğitim» programlarını başkalarının yararına geliştirmenin önemi, çok sayıda uzmanın bu konuya geniş kuramsal ilgi göstermenin önemi, çok sayıda uzmanın bu konuya geniş kuramsal ilgi göstermelerini sağlamıştır. 1967 - «Yetişkinlerin Eğitimi ve Okuma-Yazma için Haberleşme Araçları Uzmanları UNESCO Toplantısında» özet olarak şöyle denmiştir:

«Yetişkin öğreniminin (education) kitle iletişim araçlarıyla öncelikle araçlara doğru yönlendirme; yöresel alıcı noktasında çalışan tamamlayıcı örgüt altyapısının varlığında ancak tümüyle etkili olabilmektedir.» Toplantı, uygun yararlanmanın şu kanallar yoluyla basitleştirilmesi gerektiğine önem vermiştir:

- a) haberleşme ortamının uygulanması için öncelikle gerekli olan alıcıların, göstericilerin (projeksiyon araçlarının) ve diğer araçların sağlanması;
- b) bu araçların sürekli bakımının güvence altına alınması;
- c) izlenimlerin kişiler ve kümelerce bulunup, alınmasını sağlayacak ortamın hazırlanması (ör: Çevre eğitim merkezleri, görüşit kaynakları olan kulüpler, vb...);

- d) yararlandırabilme sorumluluğunu alabilecek yeterli büyüklükte bir 'uyarıcılar' -öğretmenler, uzmanlar ve grup önderleri- gücünün sağlanması.».

Radyo izlenceleri (programları) için uzun süredir başarıyla çalışan büyük izleyici gruplarının örnekleri vardır - ör: Hindistan ve Togo- TV izlenceleri konusunda raporların belirttiği benzer başarılar halen azınlıktadır. Fakat Hindistan'daki S.I.T.E. ve Sudan'daki Taşra Televizyon Tasarımlarının çok yakında daha başarılı sonuçlar sağlaması olasıdır.

2. EĞİTİM TELEVİZYONU VE BİÇİMSEL ÖĞRENİM

Uzgörüm (TV) izlenceleri, resmi okul eğitimi çerçevesi içinde görev yaptıkları zaman buna eğitim televizyonu denir. Öte yandan «eğitim televizyonu» her tür eğitimle ilgilenen TV izlencelerine verilen genel addir. Eğitim televizyonu derslikteki öğretimi ya destekler ya da büyük çapta onun yerini alır. Geleneksel biçimsel okul öğreniminin sonuçlarına bağlı bir sınavı her zaman verir. (Bu konudaki terminolojide kesin birlik yoktur)

Şu anda öğretsel televizyonu görevlendirmenin başlıca üç yolu vardır ve bunlar bugüne değin ortaokullarda ve yetişkin eğitiminde büyük ölçüde denenmiştir.

1. Eğitim televizyonu alışılmış öğretim biçimleri için destek sağlar ve onları tamamlar.

Bunda, öğretmen tüm olarak öğretim için sorumluluk taşımaya devam eder. Çalışmasına TV izlencelerini katıp katmaması, katarsa bunun ne dereceye değin olacağı ona bırakılmıştır. Öğretimi desteklemenin bu biçimi, öğrenciler arasında, öğrenmeyi arttırma ve öğretmenlerin eksikliklerini giderme umuduyla sık sık yeğ tutulur.

Öğretmenler, Uzgörüm (TV) izlencelerinin doğru kullanımı konusunda genellikle eğitilmemişlerdir ve sık sık bunları ders arasında -öğrencilerde de olduğu gibi- hoşnut edici bir ara olarak düşünürler. Bu izlencelerden yararlanma oranı düşüktür. Öğretmen ve öğrenciler için fazladan gerginlik ve zorluklar oluştururlar; özellikle geleneksel sistemdeki ders programları, ders kitapları vb. televizyonla (uzgörümle) desteklenen eğitime uymaz.

Harcamalardan sağlanan artırımlar burada ortaya konmamıştır. Çünkü eğitim televizyonunun toplam harcamaları okul eğitiminin geri kalan toplam harcamasına ek olmaktadır.

2. Eğitim televizyonu sınıflardaki ders konusunun özüne inmenin aracılığını yapar.

Öğrencilerin genel gözetimi yanında, sınıf öğretmeninin işlevi çalışmaların hazırlanıp, izlenmesi ile sınırlı kalırken; TV öğretmeni bilgi aktarmada aracı olma sorumluluğunu taşımaktadır.

TV izlenceleri 45 ve 50 dakikalık derslerde genellikle 20 dakikayı geçmez.

Bu tür öğretime etkinlik kazandırmak için okul sistemi gelişmesinin ve genel değişime temelde yardımcı olacak, öğretmenler ve öğrenciler için yeni ders programları ve ders kitapları geliştirilmelidir.

Giderlerden sağlanan artırımlar (tasarruflar) özellikle sınıf öğretmenlerinin bu tür öğretim için daha kısa, ucuz çalışmaları ve daha az aylık almaları gerçeğinden ortaya çıkar.

Araştırmacıların ortak kanısı, bu yolla öğretimde, öğrenmedeki başarının geleneksel eğitim sistemindekinden daha az olmadığı giderek daha çok olduğu görüşünde birleşmektedir.

3. Eğitim televizyonu ana ders konusunun aracılığını okul ve derslikler dışında da yapar.

Bu biçim, çoğunlukla yeteri kadar okul veya öğretmen olmadığı ya da öğrencilerin olağan ders saatlerinde derslerde bulunmadıkları durumlarda ortaya çıkar. Öğretmen ve küme başkanlarının rolü burada da daha önce anlatıldığı gibidir. Ancak şimdi dersler okul yerine kullanılan (çalışma saatleri dışında vali'nin bürosu, yerel kooperatifin deposu veya öğretimde yer alan kişilerin özel odaları) başka elverişli odalarda yapılmaktadır.

Bu biçimdeki eğitim televizyonunda belirgin harcama düşmeleri elde edilir. Okul kurma ve yaşatma harcamalarından kaçınılır. Yerel okul yönetimi daha yalın ve ucuz olur.

Bir okulu çalıştırmanın doğal kesin düzeni -devamları denetleme, vb- etkinleştirmek bu biçimdeki öğretimde zordur. Bu yüz-

den öğrenciler öğrenmeye karşı özellikle güçlü bir biçimde güdülenmelidirler. Raporların ortak kanısı şudur ki; eğer bu güdüleme varsa **buradaki öğrenmenin etkisi alışlagelmiş okullarda üretilen ile eşdeğerdir**. Giderleri kısmının başka bir olasılığı da yüksek güdülemeli öğrencilerin yalnızca küme başkanlarına (öğretmenler yerine) gereksinme duymaları ki; bu kişiler bu göreve hazırlık için düşük harcamalı bir eğitimden sonra genel örgütlenmeyi düzenleyebilecektir.

Eğitim televizyonun (uzgörümün) ilk aşamasında harcamaların bir düşme göstereceği zaten henüz kesinliğe kavuşmamıştır. İkinci ve üçüncü aşamaların geleneksel okula göre sağladığı gider düşmeleri ise son yıllarda sık sık hesaplanabilmektedir.

Genel bir kanıyla denilebilir ki, eğitim televizyonu (uzgörümü) daha ucuzdur. Ancak bu sonuçlar, uluslararası karşılaştırmalar için ortak bir dayanak noktası olmaktan uzaktır.

Giderleri ve artırımları somut rakamlarla karşılaştırmak yerine, olağan ve **uzgörüm (TV) destekli öğretim sistemleri arasındaki «finansal başabaş noktası» üzerinde durmak istiyoruz.**

Başabaş noktası geleneksel öğretimde öğrenci başına düşen harcamanın televizyonlu (uzgörümlü) öğretimde yükselmesinden kaçınmak için gerekli öğrenci sayısını belirtmektedir. **Böyle bir başabaş noktası ortaya çıkmaktadır; çünkü bu iki sistemde öğrenci sayısı arttıkça maliyetlerde ayrımlar olmaktadır.**

Televizyonlu (uzgörümlü) öğretim sisteminde başlangıçtaki giderler -izlenince üretimi, stüdyo donatımı ve ders programlarının geliştirilmesi- yüksektir. Ancak öğrenci başına düşen dolaysız giderler azdır çünkü öğretmen yetiştirmede harcanan zaman azdır, öğretmen aylıkları düşüktür, derslik için gerekli şeyler azalmıştır, v.s.

Maliyet oluşumundaki bu ayrımların etkileri daha ayrıntılı bir biçimde, özellikle Meksika'daki «**Telesecundaria**»nın grafik örneğinde incelenebilir.

Söz konusu durum 1967'den bu yana, olağan ortaokullar (7-9 sınıflar) sistemine koştur (paralel) biçimde süre gelmiştir. Bu gibi okullarda aynı ders konularını kapsamakta ve öğrencileri aynı sınavlara hazırlamaktadır. Kurulmasının nedeni, o zamanlar, ilk-

okulu bitirenlerden en azından üçte birinin (özellikle taşrada), ortaokula devam etme olanaklarının bulunmamasıdır.

Genel örgütlenmesinde Telesecundaria, bu amaç için kurulan yöresel özyardım gruplarına dayanmaktadır. Ana görevleri öğretimin yapılabileceği yerleri sağlamaktır. Derslik düzenleyicilerine -çoğunlukla sınırlı bir ek yetiştirme ile alınan ilkokul öğretmenleri- ortaokul öğretmenlerinin yerine görev verilir. Okul ve çalışma kitapları olağan kitap ticareti yoluyla sağlanır.

Meksiko kentinde öğretim programları dört stüdyoda oluşturulur ve eldeki yayım araçlarıyla geniş bir alana yayılır. Haftada ortalama 33 uzgörümler (TV) dersi (herbiri 20 dakika) yayımlanır ve geri kalan öğretim zamanı derslik eşgüdümçüleri önderliğinde programları tamamlayıcı ve hazırlık çalışmaları biçiminde kullanılır.

Başarıyı ölçmek için yapılan geniş denetleme ve standartlaştırılmış test uygulamaları göstermiştir ki, uzgörümler (TV) destekli öğretim, olağan ortaokullardaki öğretim kadar başarılıdır. Telesecundaria öğrencisi ise bu işe oldukça iyi donanmış bir biçimde başladıkları için öğrenimde daha da büyük bir gelişme göstermişlerdir.

Telesecundaria harcamalarında yapılan 1973 tarihli bir incelemenin belirttiğine göre:

«Telesecundaria olağan ortaokul sisteminden çok daha az harcamalı bir öğretim sistemidir. Yerel topluluklarca üstlenilen finansal ve yönetsel sorumluluklar yanında ilkokul öğretmenlerinin ortaokul öğretmenlerinin yerine kullanılması nedeniyle; Telesecundaria gerçekte ana maliyet öğeleri olan -yönetim, yardımcı hizmetler, öğretmenler ve öğrenci giderlerinde daha düşük düzeyde kalmaktadır.

İki sistemde de geçerli maliyet öğelerine göre, bir yıl için, bir öğrencinin ortalama maliyeti Telesecundaria'da hemen hemen 125 Amerikan Doları iken, bu olağan ortaokulda 200 Amerikan Dolarıdır. Burada Telesecundaria için %40 artırım (tasarruf) söz konusudur. Telesecundaria televizyon nedeniyle öğrenci başına yılda aşağı yukarı 26 Dolar ek gidere katlanmaktadır. Bu fazlalık, Telesecundaria'nın toplam harcamasını (öğrenci başına) 151 Dolara yükseltmektedir ki bu rakam olağan ortaokulunkinin %25 altındadır.

Eğer bildiğimiz ortaokullar Telesecundaria'nın sürekli hizmet sunduğu çevreye uygun biçimde genişletilselerdi harcamalar en az Telesecundaria'nın giderlerinden yüzde 50 fazla olurdu. Ayrıca, 10.000 öğrencinin kayıtlı olduğu sistemiyle Telesecundaria bildiğimiz ortaokullarda öğrenci - başına maliyet açısından başabaş noktasındadır. Kayıtların çoğalması durumunda maliyet farkı Telesecundaria yararına artacaktır.»

El Salvador'daki TV-destekli öğretimin maliyeti ve başarıları konusunda yapılan bir incelemede benzer sonuçlara varılmıştır. 1968 ve 1973 yılları arasında El Salvador'daki dokuz sınıflık okul sistemiyle eksiksiz bir reform yürütülmüş ve burada üçüncü dönem öğretim için televizyon (uzgörüm) ana sorumluluğu yüklenmiştir. (7-9 sınıflar)

Beş yıl içinde üçüncü dönem öğrencilerin sayısı 19104 den 65390'a yükselmiştir.

«60.000 öğrencinin eğitim televizyonundan yararlandığı bir yıl içinde öğrenci başına (derslik öğretmeni ve televizyon ile birlikte) maliyet (47 Dolar); eğitim televizyonu olmaksızın çıkacak maliyetten (52 Dolar) daha düşük düzeyde kalmıştır...

Öğrenci yazımı 60.000'i geçtiğinde, eğitim televizyonunda öğrenci başına düşen maliyet azalmaya devam ederken; eğitim televizyonunun bulunmadığı sistemde, öğrenci başına düşen maliyet değişmemektedir.»

Eğitim televizyonu izlenceleri yoluyla daha yüksek düzeydeki teknik okullara denk konu ve nitelikte eğitim sağlayan okul dışı kursları tamamlamak veya onların yerine geçmek üzere girilen ilk deneyler, 1966 da Polonya'da başlamıştır. 1973 tarihli bir ara raporun, **Politeknik Televizyon** (Television Polytechnic) konusunda değerlendirmesi şöyledir:

«Hesaplar ve kestirimler (tahminler) Politeknik Televizyon'da verilen derslerin, hemen hemen 347 öğrenciye düzenlenen okul dışı kursların yerini alabilecek düzeyde olduğunu belirtmektedir...

İzleyici sayısı aslında biraz daha fazla, örneğin 400-500 arası olmalı ki; danışma merkezleri ve araştırmalara giden ek harcamaların yüksekliği maliyeti karşılayabilin...

Yine de belirtmek gerekir ki; 1969 yılında yüksek teknik okul-okullarda bir yıllık okul dışı kurs öğrenci sayısının 5000 dolayla-

rında olduğu Polonya koşullarına g6re; televizyon izleyicisi 6đren-
ci sayısı i7in en az olması d6şün6len 500 sayısı; bu rakamın y6zde
10'u kadardır».

Meksika, El Salvador ve Polonya'dan verilen bu 67 6rnek; eği-
tim televizyonundan yararlanılarak en azından orta 6đretim d6ze-
yinde; başarılı bir 6đrenimden 6d6n vermeden hatırı sayılır mali-
yet d6ř6şleri sağlanabileceğini g6stermektedir. Belli tutarlarda
başlangı7 yatırımını gerektirmesine karşın, finansal başabaş nok-
tası yine de d6ř6k kalmaktadır.

şu ana değin bununla kıyaslanabilecek maliyet yararlarının
ilkokullarda olası bulunmadığını belirtir, kesin bir kanıt yoktur.
Brezilya, Hindistan, Fildişi Sahili ve diğer 6lkelerde geliştirilen
yeni tasarımlar (projeler) yakın gelecekte buralarda da karşılaş-
tırmalı rakamlar elde edilebileceği konusunda umutlu dayanak
noktaları sağlamaktadır.

3. İLETİşİM ARA7LARININ BİLEşİMİ

7ağdaş iletişim ara7larının en etkili kullanımı konusunda bir-
ka7 yıldır yapılan 7alışmalar «**7oklu g6r-işit ara7ları tasarımı**» kav-
ramını ortaya 7ıkar mıştır.

Terim yeni olabilir ancak konu yeni değildir. Tecimsel (rek-
l6m) eylemleri -ki bunlarda TV, radyo rekl6mları, sinema rekl6m
filmleri, gazete rekl6mları, duvar asıları (posterler) ve benzerlerin-
den yararlanılır- Geleneksel okul 6đretiminde veya politikadaki
se7im eylemleri kadar «7oklu g6r-işit ara7ları tasarımlarına» da-
yanmaktadır.

7eşitli ara7lardan birlikte yararlanma bir 7ok durumda bir
ortamın bağlaşık g6c6n6 desteklemenin anlamlı ve 7ok yararlı bir
yoludur. Eğitim ve bilgi iletiminde film ve televizyonun temel g6-
revi y6klendiği bileştirilmiş g6rev durumunda, yardımcı ara7 har-
camalarının zorunlu harcamalara eklenmesi gerekir.

Aşağıda film ve televizyon (uzg6r6m) izlencelerini diğer ara7-
larla desteklemenin uygulanabilir olasılıkları verilmektedir.

6ncelikle, değeri TV istasyonlarındaki kişilerce 6nemsenme-
yen radyodan başlamak yerinde olacaktır.

Avrupa istasyonlarında uzun zamandır denenen televizyon ve radyoyu bileştirmenin bir olasılığı kısa reklâm yayınlarında radyonun televizyondaki önemli izlencelere dikkati çekmesi ve izlence bittikten sonra (ertesi gün olabilir) ileri sürülen düşünce ve konuları yine gözden geçirmesidir. Eğer ulusal sınırlar içinde birkaç dil konuşuluyorsa ve halkın bir bölümü uzgörüm (TV) izlencesini bütünüyle izleyemiyorsa, bu yöntem çok yararlı olur. Olağan durumlarda televizyondan daha uzun zaman yayın yapabilen radyo, izleyicilerin belli TV izlenceleriyle ilgili mektupları yanıtlama görevini üstlenebilir. Dil azınlıkları için televizyonda yayınlanan bir izlencenin çevirisini aynı anda radyo da verebilir, böylece görüntüyü televizyondan izleyen bu izleyiciler, sesi kapatıp konuşmaları radyodan dinleyebilirler.

Hemen bütün ülkelerde bir örgütün parçası olan, çoğu kez aynı çatı altında çalışan ancak yine de birbirini az tanıyan radyo ve televizyon görevlilerinin ortak çalışma uyumsuzluğu en büyük sorundur. Bu zorluk aşıldığı zaman radyo ve televizyondan ortak yararlanmayı düşünmenin sınırı yoktur.

Araçların basitleştirilmesinde televizyon izlencelerine destek olan radyodan başka yerel basın da büyük olanak sağlar. Bunda da ortak çalışma-televizyonun daha büyük bir ortak güç, gazetesinin de düzenli okuyucu artışı elde ederek iki tarafında bundan kazançlı çıkacağı durumlarda- şu ana değin oldukça kötüdür. Bu tür bir ortak çalışma çeşitli biçimler alabilir fakat burada ancak birkaç örnek verilebilir: gelecek izlencelerle ilgili her zamanki gibi yalnızca içerik ve amaçlarından çok ayrıntılı ve geniş kapsamlı bilgi sağlamak; öğretim programlarını izleyiciler için basitleştirmek amacıyla onların yeni sözcük ve kavramları daha kolay anlamlarını sağlayacak içerikle ilgili kısa özetlerin yayımını geliştirmek; yine anlamayı kolaylaştırmak için azınlık dillerinde kısa izlence özetleri ile, izleyicinin yararlanabileceği izlenceyle ilgili çalışma gereçlerini (materyelini) yayımlamak; izlence sırasında gösterilen ancak basılmadığı halde izleyici tarafından kolayca unutulacak olan grafik, istatistik, harita ve benzerlerinin basımı-

TV izlencelerinden, yayım sonrasında da yararlanılması için araçların birleştirilmesinden söz edilebilir. Bu, büyük harcamalarla eğitim ve bilgi verme amaçlarıyla hazırlanan TV izlencelerinin bir, hatta daha çok kez yayımlanmasından sonra bile, yine işe ya-

ramalarını sağlar. Canlı olarak yayımlanan TV izlenceleri stüdyoda doğrudan kayda alınabilir, ya da okul ve üniversitelerdeki televizyon (uzgörüm) alıcılarından görüntü kayıt takaçlarına (video kasetlerine) alınabilir. Görüntü kayıtlarını yeniden gösterecek aygıt elde yoksa, (telekayıt veya kinescope diye bilinen) filmler, kayda alınmış TV izlencelerinden, göstericilerde oynatılabilecek biçimde sağlanabilir. Tüm özgün filmlerden, dağıtılmak üzere görüntü kayıtları veya başka kopyalar elde edilebilir.

Asıl görsel önemin saydam resim, grafik, şekil, vb. üzerinde toplandığı eğitim programlarından **saydam resim gösterimleri** düzenlenebilir. Bunlar okullarda ve ilgili kurumlarda, özgün ses kayıtları ya da takaç (kaset), band biçimindeki kopyaları ile birlikte izlenebilir.

Son olarak söylemek gerekirse; birçok durumlarda, özellikle öğretmen, küme önderi, yetişkin eğitimler gibi ilgili izleyiciler, kağıdının ederinden (fiyatından) biraz fazlasına malolacak bir **senaryo** kopyasıyla yetiştirilebilir.

Bir ülkenin çıkarları düşünülürse bir veya iki kez yayımlanacak birtak uzgörüm (TV) izlencesi için harcanan çaba ve paradan yararlanmak küçük bir TV istasyonunun kaldıramayacağı bir lüktür.